

MILAN PAZURIK

Uniwersytet Mateja Bela, Bańska Bystrzyca (Słowacja)

Chór Nauczycieli Słowackich – reprezentant kultury chóralnej na Słowacji

Rozwój kultury narodu słowackiego był przez ponad tysiąc lat powiązany z rozwojem krajów sąsiednich i przebiegał w koegzystencji z nimi. Wraz z powstaniem Czechosłowacji, co nastąpiło 28 października 1918 roku, doszło wreszcie do spełnienia większości pragnień, do których dążyli słowaccy działacze narodowi. Powstał kraj, który zyskał po raz pierwszy w dziejach rangę jednolitego narodu słowackiego (według Zarządzenia CSR z 1920 r.). Odrębnym narodem, wraz ze wszystkimi prawami, Słowacy zostali uznani dopiero w ramach Koszyckiego programu rządowego z kwietnia 1945 roku. Trzy lata po utworzeniu Czechosłowacji, w 1921 roku powstał męski chór narodowy: Chór Nauczycieli Słowackich. W roku 2011 chór obchodził dziewięćdziesięciolecie swojego istnienia i swej artystycznej działalności.

Powstanie i rozwój Chóru Nauczycieli Słowackich

Powstanie **Chóru Nauczycieli Słowackich**, jego istnienie do dnia dzisiejszego, świadczy o zdrowych podstawach i zdrowych korzeniach, które potrafią ponad dziewięćdziesiąt lat utrzymywać to drzewo. O kontekście historycznym jego powstania i działania na niwie kultury i sztuki świadczą liczne dokumenty: publikacje, recenzje, sprawozdania, archiwum oraz Kronika Chóru.

Jednym z głównych dążeń inteligencji było danie narodowi słowackiemu języka literackiego, słowa drukowanego i pomocy przy wychodzeniu z zacofania kulturowego. Chodziło przede wszystkim o ratowanie żywiołu słowackiego w miastach, głównie wśród warstwy średniej. Wyjątkowo pozytywną funkcję w tych działaniach, szczególnie na wsi, spełniał Kościół. Ważną rolę w tej misji odgrywał także śpiew zespołowy. Powstawał spontanicznie z zapotrzebowania własnej realizacji i praktycznego wykorzystania talentu oraz uzdolnień muzycznych poprzez najbardziej naturalny i najbardziej dostępny instrument muzyczny

– ludzki głos. Śpiew podczas różnorodnych przejawów życia ludzkiego, takich jak narodziny, chrzciny, ślub, praca, pogrzeb, a ponadto jedno- lub wielogłosowy śpiew ludowy, towarzyszy wielu ceremoniom religijnym. Podczas mszy świętej, kiedy brzmiał chorał gregoriański, brzmiał również wielogłosowy śpiew chóralny.

Potęga śpiewu chóralnego odegrała ważną rolę w budzeniu tendencji narodowych. Słowacy swe patriotyczne wysiłki zaczęli promować również za pośrednictwem zbiorowego ruchu śpiewaczego. Powstało wiele chórów niosących powyższe idee aż do wyzwolenia – powstania CZECHOSŁOWACJI.

Pomysł utworzenia chóru na Słowacji zrodził się podczas ceremonii zakończenia egzaminów nostryfikacyjnych w Pradze w 1920 roku, w **Pěvecké sdružení moravských učitelů** (dalej PSMU). W egzaminach tych brała również udział liczna grupa nauczycieli z Żupy Trenczanskiej, która wystąpiła na koncercie muzyki chóralnej. Koncertem dyrygował **Ferdinand Vacha** (1860-1932). Ich koncert wywarł głębokie wrażenie na nauczycielach ze Słowacji i podczas podróży powrotem powstał pomysł utworzenia takiego zespołu również na Słowacji. Jednak ostateczna decyzja w tej sprawie zapadła dopiero w grudniu 1920 roku.

Jeden z założycieli chóru, Gabor Valocky, tak pisał w liście do prof. Ruppeldta: „Początek powstania Chóru Nauczycieli Słowackich (SZSU) łączy się z datą koncertu PSMU w dniu 7 listopada 1920 roku w Trenczynie, kiedy poczułem cud sztuki i uszlachetniającą moc piękna. Byłem upojony tym koncertem! Gorące uczucie oraz poczucie kultury narodowej zmuszały mnie do myślenia, pobudzenia i przekonywania kolegów z pracy na różnych, wtedy licznych, spotkaniach nauczycieli i w czasie podróży. Wiosną 1921 roku miałem koło siebie 37 współpracowników z regionu »Považie«, z których powinien powstać Chór Nauczycieli Poważskich. Wybór dyrygenta był jednoznaczny. Musi być on Słowakiem. Ale gdzie go znaleźć? O Panu nie wiedziałem do momentu, kiedy na Pana zwróciłem moją uwagę prof. Krizán. Zaprosiłem Pana na czwartą próbę chóru. I od tego momentu wie Pan już o wszystkim”¹. W Kronice Chóru czytamy: „Na dyrygenta dobrze zapowiadającego się chóru został poproszony Pan profesor Miloš Ruppeldt, kierownik Szkoły Muzycznej w Bratysławie, który bardzo chętnie zgodził się, a skierowanym do nas listem utwierdził i ośmielił w naszych działaniach. Pierwsze spotkanie odbyło się w siedzibie Kręgu Słowackiego na Rynku Głównym w Trenczynie w dniu 15 stycznia 1921 roku, drugie 3 lutego, trzecie 24 lutego i czwarte 3 marca. Do współpracy zaprosiliśmy również braci z sąsiedzkiego powiatu, rezygnując z nazwy »Nauczycieli Trenczanskich« i według morawskich nauczycieli przyjęliśmy nazwę »Chór Nauczycieli Słowackich«. W czwartym spotkaniu uczestniczył Pan dyrygent Ruppeldt, przedstawiający własne propozycje, przemyślenia i informacje. Stwierdził on mianowicie: »Powinniśmy się

¹ Fragment pisma Gabora Valockiego do prof. Ruppeldta z czerwca 1933 r.

zorganizować w samodzielną spółkę, bo tylko wtedy możemy się starać o wsparcie finansowe od państwa»².

Profesor Ruppeldt tak wspomina pierwsze spotkanie z chórem: „Na początku Panowie zaśpiewali to, czego się nauczyli. Chodziło o gorącą, narodową piosenkę pochodzenia serbskiego *Czego milczysz, milczysz, Słowaku dzielny!* Podczas śpiewu uważnie słuchałem, ściśle obserwowałem prawie każdy głos. I od razu powiedziałem – na co chórzyci wcale się nie gniewali – że zespół dysponuje tylko głosami o średnim zaawansowaniu. Wśród śpiewających nie było żadnego wyjątkowego głosu, a ponadto kultura głosu także była skromna, niektóre głosy były surowe i zmęczone, jak głosy większości nauczycieli. (...) Od razu zaczęliśmy piosenką, wydaje mi się, że był to hymn słowacki *Hej, Słowacy!* Kiedy skończyli utwór pod tytułem *Czemu milczysz*, bardzo niecierpliwie i z obawą czekali na to, co powiem. I tu, podobno w miarę miło, powiedziałem: »Ładnie to Panowie zaśpiewaliście i teraz, Panowie, zaczniemy ćwiczyć tę piosenkę«. Stanęli jak słupy, ale po chwili z radością zabrali się do roboty»³.

Pierwszy rok działalności chóru przebiegał na intensywnych próbach. Odbywały się one raz w miesiącu, zawsze w czwartek, podczas wolnego od nauki dnia w szkołach. Próba rozpoczynała się rano o godzinie 8.00 i trwała do godziny 16.00 z godziną przerwą na obiad i odbywała się zazwyczaj w Trenczynie. Metoda pracy polegała na zasadzie samokształcenia – dyrygent podawał zadanie, każdy musiał się w domu przygotować. Próby polegały na wspólnym ćwiczeniu, śpiewaniu i zestrojeniu. Na próbach wykonywało się również różne ćwiczenia głosowe, rytmiczne oraz inne ćwiczenia emisyjne, które miały na celu doskonalenie umiejętności wokalnych chórzystów.

Pierwszym nieoficjalnym wystąpieniem chóru było zaśpiewanie przy „stole bilardowym” w Słowackim Kręgu w Trenczynie w dniu 11 sierpnia 1922 roku. Natomiast pierwszym publicznym wystąpieniem był udział na uroczystości odsłonięcia pomnika poety i księdza Jana Hollego w Madunicach 14 października 1923 roku. Pierwszy oficjalny koncert SZSU odbył się w dniu 10 listopada 1923 roku w Nowym Mieście nad Wągiem, a następnego dnia chór prezentował się w miejscu swojego powstania i działania – Trenczynie. Do końca marca 1933 roku SZSU zrealizował 167 okazjonalnych wystąpień, z których 95 to były koncerty, w których chór wypełniał cały program wieczoru. Pierwszym tournée poza granicami Słowacji były dwa koncerty w Polsce – 3 września 1925 roku. Pierwsze koncerty w Czechach odbyły się 7 i 8 marca 1926 roku w Pradze i Pardubicach. W dniach 8-18 października 1927 roku chór SZSU ponownie wystąpił na ośmiu koncertach w Polsce, a w dniach 12-25 października 1929 roku oraz od 17 października do 6 listopada 1936 roku wystąpił na 16 koncertach w Jugosławii.

² Pierwsza strona Kroniki SZSU, 1921 r.

³ Pamiętnik SZSU, *Z historii SZSU – Moje wspomnienia*, s. 48.

Dzięki wyjazdowi na Bałkany wielu członków poczuło większą więź z zespołem, ale pogarszająca się sytuacja polityczna w Czechosłowacji oznaczała stagnację w działalności chóru. Wśród członków SZSU było wielu wojskowych, którzy we wrześniu 1939 roku musieli pójść do wojska, a wraz z powstaniem Słowacji wielu członków zmieniło miejsce zamieszkania, dlatego możliwości koncertowania były rzadkie. Podczas całego tego okresu oraz właściwie podczas całej wojny chór zrealizował 40 koncertów, w tym tylko jeden koncert poza granicami kraju, gdzie pobyt trwał więcej niż 3 dni. Za granicę SZSU więcej nie wyjechał mimo tego, że propozycji było dość dużo.

W okresie II wojny światowej, kiedy Słowacja była pod okupacją niemiecką, faszycyzacja społeczeństwa objęła również członków SZSU. W 1941 roku doszło do połączenia Zarządu Domu SZSU i Prezesury SZSU pod bezpośrednie zarządzanie Komitetu SZSU. Uczyniono tak dlatego, aby uzyskać kościelnie i politycznie podzielone członkostwo pod jednym zarządem. Mimo starań władz politycznych nie udało się doprowadzić do zaprzestania przez SZSU swojej działalności. W 1942 roku rozpoczęło się wzmoczenie niemieckich nacisków również na władze chóru. W dotychczasowym budynku zabroniono korzystania z sal, biura oraz pozostałego inwentarzu. SZSU Niemcom nie był potrzebny i został przeniesiony do drewnianego magazynu, co oznaczało kolejne ograniczenie działalności chóru.

Po śmierci dyrygenta prof. Milosza Ruppeltda w 1943 roku koncertowanie praktycznie ustało. Zespół odbywał tylko próby, a SZSU nie uczestniczył nawet w III Konkursie Związku Słowackich Chórów Śpiewaczych (dalej ZSSS) w Martinie 29 czerwca 1944 roku. Nowym dyrygentem chóru został prof. Jan Cikkera. W drugiej połowie 1944 roku znaczna część członków SZSU uczestniczyła w Słowackim Powstaniu Narodowym. W działalności chóru zapanował zastój, zarówno na próbach, jak i na koncertach. Mała liczba śpiewaków spowodowała, że nie odbył się żaden zapowiadany koncert. Z okazji pierwszej rocznicy śmierci prof. Milosza Ruppeltda, która przypadła na dzień 18 listopada 1944 roku, w pracach chóru uczestniczyło 21 śpiewaków, 28 śpiewaków przeprosiło za nieobecność, a od 21 członków nie było żadnej wiadomości. To była ostatnia aktywność SZSU w czasie II wojny światowej.

Zarys rozwoju SZSU po II wojnie światowej

W roku 1945, po zakończeniu II wojny światowej, SZSU organizacyjnie i ideowo został całkowicie przebudowany. Z zakończeniem pierwszego etapu prawie 25-letniego rozwoju chór zdecydował się do poszukiwania bardziej stosownych możliwości w duchu nowej epoki i pragnął uzyskać środki do zapewnienia dalszych sukcesów reprezentowania słowackiej twórczości chóralnej oraz sztuki

odtwórczej w kraju i poza nim. Zaraz po zakończeniu wojny doszło w chórze do głębokich zmian, refleksji oraz oczyszczenia. Walne zgromadzenie SZSU w październiku 1945 roku, na którym doszło do uchwały jego ideowych oraz organizacyjnych zmian, przyjęło również strategię dalszego rozwoju artystycznego SZSU. Na swego nowego dyrygenta wybrano prof. Jana Strzelca, dyrygenta Zespołu Nauczycieli Bratysławskich. Pierwsza próba nowego SZSU odbyła się w połowie grudnia 1945 roku, po trzynastomiesięcznej przerwie. W nowym duchu, z nowymi, młodymi członkami, działalność została całkowicie ukierunkowana na opracowanie nowego programu oraz na przygotowywany z okazji 25. rocznicy działania SZSU koncert w Bratysławie.

Za pionierską współpracę z czechosłowackim ruchem chóralnym i za wszechstronne działania artystyczne na Słowacji SZSU uzyskał „Nagrodę Państwa za 1949 rok”. „Uzyskanie nagrody państwowej było wielkim zaszczytem nie tylko dla SZSU, a również dla słowackiej muzyki i szczególnie dla słowackiej chóralistyki. Dzięki tej wysokiej nagrodzie SZSU został nie tylko czołowym zespołem na Słowacji, a również drogowskazem dla rozwoju kultury muzycznej na Słowacji”⁴.

Rozwój chóru SZSU po 1950 roku

W 1950 roku zaczęto myśleć o utworzeniu Narodowego Zespołu Wokalnego Nauczycieli z siedzibą w Bratysławie. W roku 1962 roku powstał nawet pomysł utworzenia Narodowego Chóru Nauczycieli Czechosłowacji, którego bazą miał być Pěvecký sbor moravských učitelů (PSMU), Pěvecký sbor pražských učitelů (PSPU) i Chór Nauczycieli Słowackich (SZSU). Jednak do realizacji tego zamiaru nie doszło.

Uroczystość jubileuszowa 30. rocznicy powstania SZSU odbyła się w sierpniu w 1951 roku w Trenčanských Teplicach w obecności członków PSPU, PSMU, a także ich dyrygentów: **prof. Jana Šoupały** (1892-1964), **prof. Metoda Doležila** (1885-1973), kompozytorów, naukowców i krytyków, pełnomocników szkolnictwa i innych działaczy kultury i samorządowców. Ich obecność oraz koncert bratnich chórów stworzyły serdeczną, przyjacielską atmosferę, a także dały możliwość uczestnikom uroczystości wysłuchania doskonałej sztuki wykonawczej wszystkich trzech najlepszych nauczycielskich chórów w Czechosłowacji.

W maju 1952 roku w Pradze te trzy chóry przedstawiły się wraz z jednym ze studenckich zespołów artystycznych. Rada Artystyczna w tym samym roku poszerzyła się o dwóch zastępców dyrygentów. Byli nimi: **dr Juraj Haluzicki** i **Jan Valach**, który niestety jeszcze w tym samym roku wstąpił do wojska.

---

⁴ T. Sedlický, *Spevácky zbor slovenských učiteľov*, Banská Bystrica 1963, s. 29.

W 1954 roku **prof. Jan Strelec** zakończył aktywną pracę dyrygencką i przyjął funkcję dyrektora artystycznego, by dalej roztaczać swą opiekę nad chórem. Dyrygentem został **dr Juraj Haluzicki** i po powrocie ze służby wojskowej **Jan Valach**. Pierwszych efektów wytrwałej pracy J. Haluzickiego chórzysci doczekali się już wkrótce. W lipcu 1955 roku na Festiwalu Artystycznej Twórczości Ludowej (LUT), zorganizowanym z okazji I Krajowej Spartakiady w Pradze, w kategorii chórów mistrzowskich, uzyskał II miejsce (srebrny medal).

W sierpniu 1957 roku SZSU, jako pełnomocnik szkolnictwa, wyjechał na trzytygodniowe tournée koncertowe na Ukrainę. Tutaj, w trakcie 11 koncertów, zespół znakomicie prezentował własną sztukę interpretacji i przedstawił wymagającej ukraińskiej publiczności twórczość słowackich oraz czeskich kompozytorów. W sierpniu 1959 roku SZSU wyjechał na letnie wakacje i próby do Złotych Piasków na czarnomorskim wybrzeżu w Bułgarii. Władze w ten sposób uhonorowały osiągnięcia zespołu i zaangażowanie w pracę członków chóru, przy czym część kosztów tego wyjazdu ponieśli chórzysci. Następnym rokiem – 1960 – został poświęcony nowemu programowi oraz przygotowaniom do jubileuszu 40. rocznicy powstania SZSU.

W jubileuszowym roku 1961 SZSU został dołączony do Centralnego Związku Zawodowego Pracowników Edukacji i Kultury w Pradze. Nazwa dotychczasowej siedziby SZSU zmieniła się w Klub Szkolnictwa i Kultury (školstva a kultúry). Ostatnim i najważniejszym wydarzeniem roku jubileuszowego był wyjazd na Węgry, gdzie SZSU brał udział w „Międzynarodowym Konkursie Chóralnym imienia Béli Bartóka” w Debreczynie. Jako reprezentant Czechosłowacji, w zaciętej konkurencji międzynarodowej zajął tam czwarte miejsce. To bez wątpienia bardzo cenne osiągnięcie, biorąc pod uwagę, że było tylko kilka punktów różnicy między I i IV miejscem. Koncert jubileuszowy odbył się 25 listopada 1961 roku w Bratysławie.

Działalność SZSU po 1950 roku

W chwili powstania chóru w 1921 roku zespół liczył 32 członków. Później skład osobowy powiększył się już do 32 członków. W następnych latach liczba ta wahała się w granicach 50 osób. Po reorganizacji w 1945 roku liczba chórzystów zwiększyła się do 70, a ze zmiennikami zespół liczył 80 członków chóru męskiego⁵.

SZSU jest nie tylko zespołem śpiewaczym o wysokim poziomie wykonawczym, stał się również szkołą śpiewu zbiorowego i kształcenia dyrygentów chó-

⁵ *Státní hudební vydavatelství* (Czechosłowacki słownik muzyczny osób i instytucji), M-Ž, Praha 1965, s. 573.

ralnych. Wielu członków chóru ukończyło VŠMU lub śpiew czy muzykę w Wyższej Szkole Pedagogicznej. Zarówno wielu byłych, jak i aktualnych członków chóru działa jako dyrygenci chórów dziecięcych, młodzieżowych i amatorskich na Słowacji. Doświadczenia – dyrygenckie lub śpiewacze – które członkowie SZSU uzyskują w chórze, są przydatne w ich przyszłej pracy zawodowej. Dzięki współpracy SZSU z dyrektorami szkół udało się wybrać najbardziej uzdolnionych nauczycieli i powierzyć im odpowiednie funkcje organizacyjne. Należą do nich: G. Valocký, M. Janoška, J. Dutka, J. Geryk, G. Slaninka, A. Trančík, M. Kapasný, J. Čánik, V. Jakubík, V. Janega, M. Kostelný i inni⁶.

Profesjonalność dyrygentów, ich wkład w pracę chóru od 1950 roku

Każdy z dyrygentów, który współpracował z SZSU podczas jego działalności, był wiodącą postacią ruchu chóralnego na Słowacji i każdy z nich przyczynił się do istotnych zmian w rozwoju SZSU. Oto ich sylwetki:

Jan Strelec – bazował na kulturze głosowej, a sedno dramaturgii przeniósł na ówczesne nowoczesne utwory, ze zwróceniem szczególnej uwagi przede wszystkim na polifoniczne cykle wokalne.

Juraj Haluzicki – pierwszy absolwent dyrygowania na VŠMU, zdyscyplinował chór w zakresie intonacyjno-rytmicznym i wzbogacił repertuar zespołu o utwory klasycznej polifonii, jak również o utwory współczesnych kompozytorów słowackich, czeskich i obcych. Tu należy wspomnieć, iż wraz z Jurajem Haluzickim dyrygował chórem również Jan Valach, ale nie udało mu się odnieść większego sukcesu. W późniejszym okresie wyemigrował do Belgii.

Peter Hradil – podniósł poziom zespołu jeszcze wyżej niż jego poprzednicy. Łączył w sobie muzykalność i melodyjność J. Strzelca z intonacyjno-rytmiczną precyzją J. Haluzickiego. O słuszności jego decyzji świadczą znaczne sukcesy osiągnięte przez SZSU, gdy kierował on zespołem – nie tylko w kraju, ale również na konkursach międzynarodowych⁷.

Sztefan Sedlicki – dyrygent o dużym temperamencie i wyrazistej mimice twarzy, dzięki czemu potrafił pobudzić chór do energicznego wykonania. W swojej strategii dramaturgicznej i interpretacyjnej chór pod jego kierunkiem wykonywał najbardziej skomplikowane kompozycje współczesnych twórców⁸.

---

⁶ Tamże.

⁷ T. Sedlický, *Muzy v škole*, Občianske združenie, Banská Bystrica 1996, s. 4.

⁸ I. Medňanská, *Muzy v škole*, nr 9-10, Občianske združenie, Banská Bystrica 1996, s. 29.

Tournée zagraniczne SZSU w drugiej połowie XX wieku i w nowym millennium

Jedną z bezspornych zasług SZSU jest to, że po II wojnie światowej należał do pionierów czechosłowackiej chóralistyki, był uczestnikiem „Społecznych koncertów” wszystkich trzech nauczycielskich zespołów (PSMU i PSPU) organizowanych od 1949 roku.

W 1925 roku chór po raz pierwszy zaprezentował swą sztukę wokalną poza granicami państwa. Po 1945 roku koncertował w różnych krajach Europy. Wymienić tu należy takie kraje, jak: **Belgia** – 1970, 1973, 1979, **Bulgaria** – 1959, 1972, 1980, 1988, **Chorwacja** – 1997, **Czechy** – 1995, 2000, 2003, 2008, 2010, 2013, **Dania** – 1973, **Francja** – 1964, 1968, **Grecja** – 1982, 1992, **Hiszpania** – 1985, 1998, **Holandia** – 1970, 1973, **Jugosławia** – 1964, 1969, 1976, 1984, 1987, **NRD** – 1973, **Polska** – 1963, 1966, 1968, **Serbia/Wojwodina** – 2006, **Szwajcaria** – 1995, **Szwecja** – 1989, **Węgry** – 1946, 1961, 2005, 2010, **Wielka Brytania** – 1964, 1965, 1991, **Włochy** – 1981, 1987, **ZSSR** – 1957, 1975, 1989. Ponadto w roku 1996 chór koncertował w **Kanadzie** i **USA**.

Z zagranicznych występów w nowym millennium, w początkach wieku XXI warto wspomnieć przede wszystkim udział w następujących koncertach i festiwalach: **Japonia** – Tokio (2000), **Czechy** – Prostějov i Přerov (2003), **Ukraina** – Użhorod i Mukačewo (2004), **Węgry** – Miškolc (2005), **Hiszpania** – Barcelona (2005), **Polska** – Kraków (2005), **Serbia** – Baczski, Petrowec, Belgrad, Wojwodina – (2006), **Włochy** – Gorizia (2007), Lignano Sabbiadoro – (2008), **Czechy** – Mikulowo, Wielka Bitesza (2008), Olomuńc, Morawskie Berounie – (2010), **Szwajcaria** – Neuchatel (2010), **Węgry** – Pécs (2010), **Austria** – Wiedeń (2011), **Czechy** – Praga (2011), Ołomuniec (2013), **Francja** – Belfordt (2013).

Ponadto chór odbył podróże po Andorze, Danii, Niemczech, Szwajcarii, Luksemburgu, Liechtensteinie, Macedonii i Monako.

Inne formy działalności SZSU

Podobnie jak inne zespoły artystyczne, SZSU również – proporcjonalnie do swoich możliwości – starał się propagować własną działalność artystyczną. Po 1945 roku wydał trzy publikacje: monografię *Chór Nauczycieli Słowackich* autorstwa T. Sedlickiego (1963), publikację *50 lat SZSU* M. Kostelnego (1971) i publikację *Chór Nauczycieli Słowackich – Pamiętnik 90* M. Pazurika i J. Vaskoszy (2011). Opublikował także szereg obcojęzycznych biuletynów i programów wraz ze związłymi fragmentami historii i sukcesów artystycznych oraz tableau jego członków. Z okazji 70. i 80. rocznicy działalności chóru w roku 1971 i 1981

w Trenczanskich Teplicach zostały zorganizowane specjalne wystawy wraz z prezentacją dokumentów ilustrujących jego historię i sukcesy artystyczne.

Zespół nagrał kilka płyt długogrających (LP) z M. Ruppeltem, J. Strelcem i J. Haluzickim, nagrania dla telewizji (J. Haluzicki) i radia (wszyscy dyrygenci) oraz dwa krótkie filmy (z P. Hradilą). Na temat dokonań artystycznych SZSU i pracy jego dyrygentów napisano wiele artykułów i komentarzy. W niedawnej przeszłości SZSU nagrał płytę CD *Muzyka Duszy*.

SZSU w 2003 roku – już z nową nazwą i pod dyrekcją artystyczną Stefana Sedlickiego – ogłosił konkurs kompozytorski, w którym wzięło udział 15 autorów, nadsyłając 27 utworów. Wszystkie utwory stały się własnością SZSU i większość z nich była prezentowana na różnych konkursach, festiwalach i koncertach. Profesjonalna publiczność odebrała owe utwory pozytywnie. Dyrygent i dyrektor artystyczny Stefan Sedlicki w krótkim czasie zrealizował nagrania na płytach CD. Były to między innymi: *Hej, ziemia kochana* (2003), *Korunovacia* – chodzi o Marię, małżonkę Maximiliana II (2004). W 2011 roku z okazji 90. rocznicy istnienia chóru zostały zrealizowane nagrania *Współczesnej twórczości chóralnej* słowackich i zagranicznych kompozytorów (2011), a także została wydana CD płyta pt. *Współczesna twórczość sakralna* z kompozycjami Łukasza Borzika (2012). Chór właśnie przygotowuje następne propozycje muzyczne, tym razem o tematyce ludowej.

Udział SZSU w międzynarodowych konkursach i festiwalach po 1950 roku

SZSU uczestniczył w wielu konkursach międzynarodowych, spośród których należy wymienić: Debreczyn (Węgry 1961), Llangollen i Wales (1964, 1965, Wielka Brytania), Tallin (Estonia 1975), Silistr (1980, Bułgaria), Tolosa (1985, Hiszpania), Gorizia (1987, Włochy), Ateny (1992, Grecja), Neuchatel (1995, Szwajcaria), Litomyšl (1995, Czechy), Powell River (1996, Kanada), Gorizia (2007, Włochy). W 2001 roku odbył tournée artystyczne do Japonii.

Ważne międzynarodowe nagrody SZSU w drugiej połowie XX wieku

- 1964, **Llangollen**, brązowy medal, dyrygent Juraj Haluzicki
- 1965, **Llangollen**, srebrny medal, dyrygent Juraj Haluzicki
- 1985, **Tolosa**, srebrny medal, dyrygent Peter Hradil
- 1987, **Gorizia**, srebrny medal, dyrygent Peter Hradil⁹
- 1991, **Llangollen**, srebrny medal, dyrygent: Peter Hradil (kategoria: chóry męskie)

⁹ T. Sedlický, *Muzy v škole* nr 9-10, Občianske združenie, Banská Bystrica 1996.

Na ostatnim konkursie chór wykonał następujący program:

- 1) utwór obowiązkowy – Giovanni Pierluigi da Palestrinu, *Adoramus Te*;
- 2) utwór dowolny (kompozytor urodzony w latach 1750-1990) – Jan Levoslav Bella, *Święto Słowacji*;
- 3) utwór dowolny kompozytora XX wieku – Petr Fiala, *Flos et ventus*.

Dziesięcioosobowe międzynarodowe jury analizowało wykonanie każdego utworu oddzielnie. Oprócz pozytywnych opinii o jakości dźwięku SZSU, oceniło wrażliwe statyczne tempo (*Adoramus Te*), dobrze emitowane samogłoski, czyste akordy i kontrasty dynamiczne w trakcie wykonania całego utworu (*Święto Słowacji*), pozytywnie oceniło także trudny utwór o skomplikowanej fakturze, ze współczesnymi współbrzmieniami i dużym zróżnicowaniem ekspresyjnym (*Flos et ventus*). Największe wrażenie na komisji sędziowskiej zrobił utwór Jana Levoslava Bella – *Święto Słowacji* i z całej liczby 42 wykonywanych kompozycji uzyskał on drugie, najwyższe punktowe miejsce – 86 punktów. Było to na pewno zasłużone uhonorowanie i uznanie nie tylko interpretacji, ale również kompozytora Jana Levoslava Bella, którego utwór *Święto Słowacji* należy do podstawowego repertuaru SZSU od 1925 roku.

– 1991; **Llangollen**, zespół uzyskał IV miejsce w kategorii folklorystycznej dla małych zespołów ludowych – do 25 członków (od III miejsca dzieliły go 4 punkty, dyrygował Peter Hradil. Chór wykonał następujący program: *Tam pośród gór* E. Suchonia, *Tańcz, tańcz* B. Pokornego. Jury wysoko oceniło jakość dźwięku, szeroki zakresu ekspresji i emocji.

Podczas uroczystego galowego koncertu SZSU zaprezentował utwory: *Ej, piją chłopaki* B. Martinů, *Nawalnica* z cyklu *O górach* E. Suchonia i na bis również *Ej, Dziny, dziny* E. Suchonia¹⁰.

– 1992; **Ateny**, srebrny medal, dyrygent Peter Hradil

– 1995; **Neuchatel**, srebrny medal, dyrygent Peter Hradil

– 1995; **Litomyśl**, złoty medal, dyrygent Peter Hradil

– 1996; **Powell River**, I miejsce w kategorii chórów męskich i żeńskich, dyrygent Peter Hradil.

W trakcie wymienionych wyżej konkursów i festiwali SZSU śpiewał utwory kompozytorów zagranicznych, ale przede wszystkim piosenki kompozytorów słowackich: J.L. Bella, L. Burlasa, J. Cikkera, O. Ferenczyho, J. Kadavego, A. Moyzesa, M. Novaka, M. Ruppeltda, E. Suchonia, M. Schneidera-Trnavskiego i E. Schumeriego. Razem wykonano 74 utwory, co znaczy, że na kontynencie amerykańskim zabrzmiały w wykonaniu SZSU ponad 3 godziny muzyki słowackiej. Popularnej pieśni *Tancuj, tancuj* uczyliśmy kanadyjską oraz amerykańską publiczność, co spotkało się z bardzo pozytywnymi reakcjami¹¹.

¹⁰ T. Sedlický, *Muzy v škole* nr 20, Občianske združenie, Banská Bystrica 1991, s. 4.

¹¹ T. Sedlický, *Muzy v škole* nr 16, Občianske združenie, Banská Bystrica 1996, s. 2.

– 2007; **Gorizia**, I miejsce (dyplom „Premio” w kategorii programów dowolnych), dyrygent: Stefan Sedlicki.

SZSU wykonał wówczas utwory klasyczne: E. Suchonia, T. Talisa, a także utwory współczesne: P. Krszka, L. Borzika, W. Widłaka. Opinia jury była następująca: „chór zaciekał poziomem interpretacji artystycznej, wyrównanym dźwiękiem, kulturą głosu i precyzyjną intonacją. Profesjonalną publiczność najbardziej zaciekał utwór *Ave Maria* P. Krszki i *Litania* L. Borzika. Zainteresowanie wzbudziła również kompozycja współczesnego polskiego kompozytora W. Widłaka *Laudate Dominum*. Profesjonalna realizacja SZSU, przede wszystkim jego prezentacja na koncercie galowym, zasłużyła na »standing ovation«. Ze specjalistycznej prasy można wybrać między innymi takie słowa: »Po krótkim milczeniu, spowodowanym zmianami na stanowisku dyrygenta, SZSU ponownie przedstawił się w pełni blasku i pokazał wysoki poziom słowackiej sztuki chóralnej w kontekście europejskim«¹².

– 2010: **Neuchatel**, nagroda specjalna, dyrygent Stefan Sedlicki.

Koncerty gościnne SZSU po 1971 roku

Liczbę festiwali, konkursów, koncertów oraz występów okolicznościowych trudno wyrazić w liczbach z powodu braku dokumentów i niezapisania tych faktów w literaturze muzycznej, periodykach lub w innych dostępnych źródłach. Jedynie informacje zawarto w publikacji SZSU – *Pamiętnik 90*.

Do lat dziewięćdziesiątych byt chóru i jego dokonania gwarantowało dobre zabezpieczenie finansowe. Jako jeden z nielicznych ma swoją trwałą siedzibę w Domu SZSU w Trenczanskich Teplicach. Chór do dnia dzisiejszego spotyka się regularnie na próbach (raz w miesiącu) w Domu lub w innym mieście na Słowacji. Członkami są już nie tylko nauczyciele (co jest powiązane z feminizacją w szkolnictwie), a również przedstawiciele innych profesji. Obecnie Dom SZSU wraz ze wszystkimi zespołami artystycznymi jest zarządzany przez Ministerstwo Szkolnictwa Słowacji, od którego jest zależny ekonomicznie. Dzięki wielkiemu zrozumieniu chór ma prawo do działań na polu kultury, prawo do reprezentacji Słowacji w kraju i poza jej granicami, a to w okresie trudnych warunków ekonomicznych nie jest wcale łatwe.

Osobowości kształtujące rozwój artystyczny SZSU

SZSU podczas swojej działalności artystycznej rozwijał się pod dyktando wielu renomowanych osobowości słowackiego życia muzycznego. Byli to

---

¹² J. Vakoš, *Hudobný život*, z. 10, Banská Bystrica 2007, s. 10.

czołowi dyrygenci Słowacji: **prof. Milosz Ruppeltdt (1921-1943)** – dyrygent, założyciel SZSU. Repertuar SZSU utworzył on w oparciu o słowacką muzykę klasyczną. Pobudził także znane osobowości muzyki słowackiej do nowej twórczości chóralnej. **Jan Cikker i Dezider Kardosz (1943-1945), prof. Jan Strelec (1945-1954)** – wybitny pedagog emisji głosu, którego działanie SZSU wzbogaciło się o całkowity wyraz artystyczny oraz kulturę głosów chóralnych. **Prof. dr Juraj Haluzicki (1954-1977)** – zasłużył się zdyscyplinowaniem chóru w zakresie intonacyjno-rytmicznym i udoskonaleniem poziomu interpretacyjnego chóru. SZSU uzyskał w tym okresie kilka ważnych nagród i zajmował wysokie miejsca na konkursach oraz festiwalach muzycznych, jak wspomniane już wcześniej: brązowy i srebrny medal na konkursie w Llangollen (Wielka Brytania, 1964 i 1965 r.). **Prof. Peter Hradil (1977-2001)** łączył w sobie muzykalność i melodyjność swoich poprzedników. Pod jego dyrekcją chór przygotował kilka premierowych utworów 20-lecia. Podczas pracy prof. Hradila chór również uzyskał liczne ważne nagrody na krajowych oraz międzynarodowych konkursach i koncertował prawie we wszystkich krajach Europy, a z wieloma chórmi do dzisiaj utrzymuje kontakty artystyczne. Ponownie w Llangollen w 1991 roku, gdzie SZSU uzyskał srebrny medal, następnie w 1985 roku w Tolosie, w 1987 w Gorizii, w 1992 w Atenach i w 1995 w Neuchatel (Szwajcaria), gdzie uzyskał – mimo mocnej międzynarodowej konkurencji we wszystkich kategoriach – drugie miejsce. Najwyższe nagrody – złote medale – zdobył chór na prestiżowych konkursach w 1995 roku w Litomyszu i w 1996 roku w Power River w Kanadzie. SZSU koncertował również w USA. Spełnieniem marzeń o międzynarodowych podróżach było zrealizowane – dzięki zaproszeniu w 2001 roku – koncertowe tournée w Tokio w Japonii. Chór pod kierunkiem drugiego dyrygenta mgr art. Vladimíra Bálinta pokazał repertuar koncertowy na wysokim artystycznym oraz interpretacyjnym poziomie. **Doc. mgr art. Sztefan Sedlicki (od 2002 r. do dzisiaj)** – z chórem przygotował utwory współczesnych autorów – krajowych oraz zagranicznych. Jego działanie w chórze cechuje dynamizm i staranie o podniesienie sprawności wokalne i poziomu interpretacyjnego zespołu, z uwzględnieniem umiejętności poszczególnych członków. Przyczynił się do ogłoszenia konkursu kompozytorskiego, którego najlepsze utwory wzbogaciły dramaturgię i interpretacyjne postępy chóru. Dyrygent oraz dyrektor artystyczny doc. mgr art. Stefan Sedlicki w krótkim czasie zrealizował nagrania albumów muzycznych pod nazwą *Hej, kochana ziemia* (2003) i *Korunowacje* (2004) na cześć Marii, małżonki Maksymiliana II i podkład wokalny do filmu o generale Milanie Sztefaniku (nadany w STV w 2010 r.). Podczas 80., 85. i 90. rocznicy SZSU chór nagrywał i partycypował w audycjach radiowych oraz w programach telewizyjnych.

W repertuarze SZSU nie brakuje obecnie utworów starych mistrzów muzyki wokalne, jak: di Lasso, Palestrina, de Vittoria, Gallus, czy wybitnych słowackich i czeskich kompozytorów, jak: Smetana, Bella, Moyzes, Trnavski, Suchoń, Cikker,

Borzik i innych. Występy SZSU są przeznaczone przede wszystkim dla publiczności słowackiej. Realizowane są ponadto występy dla młodszych słuchaczy w ramach koncertów umuzykalniających, jak i dla dorosłych słuchaczy na koncertach wieczornych w salach koncertowych, domach kultury i w kościołach większych miast lub małych wiosek całej Słowacji. Krajowi i zagraniczni krytycy oceniają dojrzałość kultury śpiewania SZSU, szlachetność i pełnię jego brzmienia, czystość intonacji, ekspresję oraz społeczne zaangażowanie zespołu.

W realizacji planów koncertowych SZSU skupił się przede wszystkim na prezentacji swych dokonań artystycznych w stolicy Słowacji – Bratysławie, ale również w takich miastach, jak Koszyce, Preszów, Bańska Bystrzyca, Trenczyn, Trnawa, Żilina, by pod koniec roku 2011 pokazać słowacką kulturę chóralną oraz sztukę wokalną w Pradze i Wiedniu. Jeszcze w tym samym roku zorganizowano koncert z okazji 100. rocznicy J. Cikkera w Bańskiej Bystrzycy.

„Słowacki śpiew duszy prześwieśla drogę do szczytu bożego, kto poświęcił życie pieśni, sława mu! Niech żyje nam!” – te słowa *Pozdrowień* kompozytora Eugeniusza Suchonia zabrzmiały na wszystkich koncertach zorganizowanych przez Chór Słowackich Nauczycieli w ostatnim czasie. Podczas koncertów śpiewacy upamiętnili jednocześnie 130. rocznicę urodzin ich pierwszego dyrygenta prof. Miłosza Ruppeldta, jak również rocznicę urodzin lub śmierci pozostałych dyrygentów SZSU: prof. Juraja Haluzickiego i prof. Petra Hradila.

Zakończenie

Chór Nauczycieli Słowackich jest ustabilizowanym zespołem wokalnym, którego poziom artystyczny upoważnia go do reprezentowania słowackiej kultury muzycznej i rozślawiania słowackiej twórczości chóralnej na całym świecie. Obecnie dochodzi do społecznych zmian dotyczących również jego egzystencji, działalności organizacyjnej i muzycznej. Na część z nich można mieć wpływ bezpośredni, ale niestety większość zmian jest wymuszona przez dzisiejszą sytuację ekonomiczną i polityczną. Po pierwsze, wbrew nazwie „nauczyciele słowaccy” członkami chóru są również przedstawiciele innych profesji. Odzwierciedla to fakt sfeminizowania naszego szkolnictwa, jak również brak zainteresowania młodych, muzycznie wykształconych osób, przygotowanych do aktywności artystycznej, nauczycieli – mężczyzn, do włączania się w ten rodzaj muzykowania. Młodzi wolą angażować się w bardziej opłacalne zespoły muzyki popularnej. Jest to spowodowane również brakiem zainteresowania wśród społeczeństwa muzyką chóralną i koncertami chórow. Mam nadzieję, że niedługo doczekamy się renesansu w tej kwestii.

SZSU otworzył drogę słowackim chórom do festiwalu europejskich oraz światowych. System dotychczasowej pracy artystycznej SZSU, niestety, nie jest wy-

starczający dla nadchodzących trendów w życiu muzycznym, w tym i chóralnym. Możliwości systematycznej pracy w krótkim czasie są praktycznie niemożliwe. SZSU, jako ogólnokrajowa grupa wokalna, pracuje na jednym spotkaniu weekendowym miesięcznie (piątek po południu, sobota, niedziela do południa) – około 15 godzin – w okresie pomiędzy koncertami. Do przygotowania artystycznego zostaje jeszcze mniej czasu, jeżeli są koncerty – praktycznie tylko w sobotnie przedpołudnia. Koncerty bowiem odbywają się w piątkowe przedpołudnia (dla młodzieży), w piątkowe i sobotnie wieczory oraz w niedzielne przedpołudnia. Podstawą pracy artystycznej w okresie wakacji jest tygodniowe zgrupowanie z ośmiogodzinnymi dniami prób. Ale to nie wystarczy, aby utrzymać wysoki poziom artystyczny. Finansowe zapewnienie istnienia chóru na odpowiednim poziomie jest obecnie bardzo kosztowne. Z powodów podanych powyżej dochodzi do odsuwania lub rezygowania z niektórych wyjazdów i koncertów. Pewnym wyjściem z tego stanu rzeczy jest własne domowe przygotowanie każdego z członków zespołu. W ten sposób można uniknąć czasochłonnego rozczytywania utworu.

Pewnym hamulcem postępu artystycznego SZSU jest również jego wyjątkowość na słowackiej scenie muzycznej. Oprócz niego istnieje już tylko jeden męski chór, mogący realizować i interpretować słowacką literaturę muzyczną dla chórów męskich. Tym chórem jest „BRADLAN” w Trnawie. Z tego powodu słowaccy kompozytorzy nie są zainteresowani komponowaniem utworów dla chórów męskich. Do podobnych sytuacji dochodzi i w innych krajach. A przecież brzmienie chóru męskiego sprawia słuchaczom wiele satysfakcji. Najważniejsze jest jednak to, że SZSU swoim śpiewem wciąż przynosi radość z obcowania ze sztuką wokalną nie tylko na Słowacji, ale również za granicą państwa, czego dowodem są liczne nagrody, dyplomy, odznaczenia, upominki i obrazy zdobiące ściany Domu Chóru Nauczycieli Słowackich w Trenczyńskich Teplicach.

Bibliografia

- Čížik Vladimír, *Slovenskí dirigenti a zbormajstri*, OPUS, Bratislava 1986.
- Dejiny slovenskej hudby*, praca zbiorowa, Vydavateľstvo SAV, Bratislava 1957.
- Elschek Oskar, *Dejiny slovenskej hudby. Ústav hudobnej vedy SAV*, Art and Science, Bratislava 1996.
- Gregor Vladimír, Sedlický Tibor, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*, Supraphon, Praha 1990.
- Kostelný Michal, *50 rokov Speváckeho zboru slovenských učiteľov*, Osveta, Martin 1971.
- Medňanská Irena, *Muzy v škole*, nr 9-10, Občianske združenie, Banská Bystrica 1996.
- Medňanská Irena, „*Žycie Muzyczne*” nr 5, PZChiO, Warszawa 2006.
- Pazúrik Milan, *K významnému jubileu mužského vokálneho telesa – 90 rokov Speváckeho zboru slovenských učiteľov*, [w:] Zborník z Konferencie Slovenská hudba vo Vojvodine – Zborový spev vojvodinských slovákov 2011 Nový Sad, red. Miliny Sklabin-

- skie]. Vydal Národnostná rada Slovenskej národnej menšiny v Srbsku a Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov, Vojvodina 2011.
- Pazúrik Milan, Vakoš Jozef, *Spevácky zbor slovenských učiteľov – Pamätnica 90*, Vydal DSZSU Trenčianske Teplice vo vydavateľstve Bratia Sabovci, Zvolen 2011.
- Sedlický Tibor, *K dejinám zborového spevu na Slovensku – 1, 2, 3, 4, 5*, Univerzita Mateja Bela, Literárne a hudobné múzeum v Banskej Bystrici a Národné osvetové centrum v Bratislave, Bratislava 1996.
- Sedlický Tibor, *Muzy v škole*, nr 9-10, Občianske združenie, Banská Bystrica 1996.
- Sedlický Tibor, *Muzy v škole*, nr 12, Občianske združenie, Banská Bystrica 1991.
- Sedlický Tibor, *Muzy v škole*, nr 16, Občianske združenie, Banská Bystrica 1996.
- Sedlický Tibor, *Muzy v škole*, nr 20, Občianske združenie, Banská Bystrica 1991.
- Sedlický Tibor, *Spevácky zbor slovenských učiteľov*, Stredoslovenské vydavateľstvo, Banská Bystrica 1963.
- Sedlický Tibor, Pazúrik Milan, *K dejinám zborového spevu na Slovensku – 6*, Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica, Literárne a hudobné museum Banská Bystrica, 2003.
- Státní hudební vydavatelství* (Czechosłowacki słownik muzyczny osób i instytucji), M-Ž, Supraphon, Praha 1965.
- Vakoš Jaromir, *Hudobný život*, z. 10, UMB, Banská Bystrica 2007.

The Choir of Slovak Teachers – the representative of choral culture in Slovakia

Prof. Milan Pazurik presents in his article the history and artistic activity of the Choir of Slovak Teacher which is representative for Slovak culture. This Choir was established in December 1920. Gabor Valocky was one of its founders and its first conductor was Ferdinand Yacha (1860-1932). The Choir performed for the first time on August 22nd, 1922 in Trenczyn. Further, in his article the author describes the trial performance organization, the repertoire of the choir, methods of acquiring the new members and among others the performance of the choir during concerts. Just like each non-professional choir, it has been subject to financial problems, changes of the conductors and changes of the choir performers. However, these difficulties did not affect the level of performance or the frequency of appearances on the stage.

The author describes also the activity of the choir at the background of political changes which occurred in Czech Republic and Slovakia. The repertoire of the choir contains the pieces of Slovakian and Czech conductors as well as many pieces of foreign artists. Throughout many years of its performance carrier, the Choir participated at many domestic and foreign music festivals. The Choir won the prizes at festivals held in Athens, Gorizia, Llangollen, Neuchatel and Tolosa. The Choir of Slovak Teachers has been promoting choral singing since 1920 giving a lot of satisfaction to its listeners and choir performers themselves.